

ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

**МАТЕРІАЛИ Х МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЗАЛІЗНИЧНОГО
ТРАНСПОРТУ
ІНСТИТУТ ФІЛОСОФІЇ ім. Г. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. М. ДРАГОМАНОВА
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ» ім. І. СІКОРСЬКОГО

ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

**МАТЕРІАЛИ X МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ «ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ
ТЕХНОЛОГІЇ»**

**REPORTS OF THE X INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL
CONFERENCE "A PERSON, A SOCIETY, COMMUNICATIVE
TECHNOLOGIES"**

м. Харків, 27–28 жовтня 2022 р.

Харків
2022

УДК 740+656+338

ББК 87

Л 93

Головні редактори:

Панченко С.В. – доктор технічних наук, професор, академік Транспортної академії України, ректор Українського державного університету залізничного транспорту

Андрущенко В.П. – доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік Національної академії педагогічних наук України, заслужений діяч науки і техніки України, ректор Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова

Редакційна колегія:

Абашик В.О. – д-р філос. наук, професор

Бакланов О. М. – д-р хім. наук, професор

Близнюк Л. М. – канд. філол. наук, доцент

Ватуля Г. Л. – д-р техн. наук, професор

Даніл'ян В. О. – канд. філос. наук, доцент

Дудін О.А. – канд. техн. наук, доцент

Змій С.О. – канд. техн. наук, доцент

Каграманян А.О. – канд. техн. наук, доцент

Кравець А. М. – канд. техн. наук, доцент

Колеснік К. Е. – канд. іст. наук, доцент, академік ТАУ

Куценко М. Ю. – канд. техн. наук, доцент

Новіков Б. В. – д-р філос. наук, професор

Павлов В. І. – канд. філос. наук, доцент

Панченко В. В. – канд. техн. наук, доцент

Соломніков І.В. – канд. екон.наук, ст. викладач

Толстов І. В. – канд. філос. наук, доцент

Устенко О. В. – д-р техн. наук, професор, академік ТАУ

Затверджено до друку Вченою радою Українського державного університету залізничного транспорту (протокол № 6 від 30.11.2022 р.)

Людина, суспільство, комунікативні технології: матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. 27-28 жовтня 2022р. Відп.за випуск Н.В.Алексєєнко. — Харків : Мачулін, 2022. — 284 с..

ISBN 978-617-8195-30-4

УДК 740+656+338

Матеріали подано в авторській редакції

ISBN 978-617-8195-30-4

© Авторський колектив, 2022

© Мачулін, худ. оформлення, 2022

Шановні учасники конференції!

Раді вітати всіх учасників, які попри надскладні умови долучилися до участі в роботі Конференції. Приємно усвідомлювати, що наш Університет, незважаючи ні на що продовжує тримати високу планку як в галузі освіти, так й в науковій діяльності. Проведення X Міжнародної науково-практичної конференції «ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ» дозволяє науковцям різного спрямування презентувати свої дослідження, поділитися своїми відкриттями, думками, обговорити спірні питання. Саме так народжуються нові знання, відкриття та технології.

Наш Університет, як і вся країна в цілому, сьогодні переживає непростий період. Водночас, задля досягнення перемоги вкрай необхідно, єднання українського народу, усвідомлення особистої та спільної відповідальності за подальшу долю України, готовність натхненно працювати на власному фронті – в навчальній аудиторії, в лабораторії, лікарні, на підприємстві тощо. Наша з Вами праця – це теж внесок в спільну перемогу, перемогу добра над злом, справедливості над беззаконням, світла над темрявою (адже навчання й знання є світлом).

Вдячний кожному з Вас за час, приділений для спілкування в межах нашого заходу. Бажаю всім нам успішної роботи, плідних дискусій, морального й інтелектуального задоволення. Сподіваюсь, що наша з Вами праця сприятиме підвищенню освітнього та наукового рівня української нації, й допоможе якомога швидше відновити нашу країну в майбутньому й стати повноцінним членом Європейського союзу.

Проректор з наукової роботи

Українського державного університету

залізничного транспорту,

доктор технічних наук, професор

Гліб ВАТУЛЯ

СЕКЦІЯ І. ФІЛОСОФСЬКІ ТА ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

АБАШНІК В.О., *д.філос.н., професор*

Харківський національний медичний університет

м. Харків, Україна

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА У НІМЕЦЬКОМОВНІЙ ЛІТЕРАТУРІ 19-ГО СТОЛІТТЯ

Важливим питанням в контексті світової Сквородіани, особливо у рік 300-річного ювілею «українського Сократа», є виявлення та аналіз перших публікацій іноземними мовами про видатного українського мислителя. З одного боку, такі публікації викликають суто історичний інтерес, у сенсі – хто писав про Г.С. Сквороду, в яких виданнях оприлюднювалися такі публікації, хто міг їх читати та читав тощо. З іншого боку, важливим також є питання про зміст таких публікацій – що саме, в якому ракурсі та з якої позиції писали іноземці стосовно його біографії, творів, впливів та ін. Не дивлячись на досить велику кількість праць про життєвий та творчий шлях Г.С. Сквороди, особливо у 20-му та на початку 21-го століть, в іноземній та вітчизняній літературі немає або майже немає досліджень щодо перших кроків «іспаномовної», «франкомовної», «англомовної», «німецькомовної» та інших іншомовних «Сквородіан».

Тут пропонується нова спроба розібратися в початках «німецькомовної Сквородіани», хоче деякі напрацювання автор оприлюднив ще п'ять років тому [1]. Завдяки сучасним технологіям (електронні каталоги, різні пошукові системи, скановані та оприлюднені часописи й книги) на даний момент вдалося установити, що перша німецькомовна публікація, в якій мова йде про Г.С. Сквороду, вийшла в 1834 р. у Відні, столиці тодішньої Австрійської імперії. Це була стаття «Інформаційні новини/Служба новин» у «Віденському часопису

мистецтва, літератури, театру та моди», який в той час виходив під редакцією відомого австрійського журналіста та видавця Йоганна Валентина Шікха (Johann Valentin Schickh, 1770–1835).

В названій статті анонімний автор, який підписався «F.G.», говорить про українську літературу, її авторів та дослідників, зокрема, про «...Срезневського у Харкові, видавця «Запорізької старовини», періодичної збірки пісень, дум (романсів), та великих поем...» [11, 695]. Далі, автор згадує українські культурні центри (Харків, Львів, Київ) та підкреслює: «Серед теперішніх письменників заслуговують бути згаданими Котляревський, який написав травестовану «Енеїду», Гулак-Артемівський, який переклав багато балад Гьоте, «Пана Твардовського» Міцкевича, та, як і Сковорода, написав багато оригінальних віршів, далі – Квітка, автор оповідань, Падуро та інші» [11, 695]. Таким чином, читачі цього віденського часопису могли отримати уявлення про Г.С. Сковороду, перш за все, як поета.

Наступним німецькомовним виданням, де в 1837 р. детально згадується творчий шлях та деякі твори Г.С. Сковороди, були «Листки для літературного дозвілля»[8], про які мова йшла вже в іншій публікації автора [1]. Цей часопис видавав Генріх Брокгауз (Heinrich Brockhaus, 1804–1874) у місті Ляйпціг (Саксонія). На нашу думку, анонімним автором вказаної публікації був поет та письменник Август Давидович, або Йоганн Август фон Меттлеркамп (Johann August von Mettlerkamp, 1810–1863), котрий займав посаду лектора німецької мови та літератури Харківського університету в 1835–1858 рр. [1, 8]. Тут він згадував та цитував притчу «Убогий жайворонок» Г.С. Сковороди, але також писав про його девіз, який німецькою мовою дослівно звучить так: «Світ ставив мені сіті, але я не дозволив себе спіймати» [8, 1408]. Очевидно, що останньою частиною цієї фрази («але я не дозволив себе спіймати») автор хотів наголосити активну рису багатогранної діяльності українського мислителя.

Після цих двох німецькомовних публікацій, окрім дрібних енциклопедичних згадувань про Г.С. Сковороду, інших німецькомовних статей у першій половині 19-го століття нам не вдалося відшукати. Натомість вже у другій половині 19-го століття, особливо в його останній декаді з'являються різні статті, де не лише згадується сам Г.С. Сковорода, але й різні аспекти його творчості, його твори та публікації про нього. Наприклад, в досить цікавому контексті йде мова про нього в «Європа», який виходив у місті Ляйпціг під редакцією доктора Германа Кляйнштойбера (1826–1888).

Так, в №48 часопису «Європа» за 1879 р. український мислитель згадується в статті про секту «молокан» [10]. Зокрема тут вказувалося: «Молокани не визнають ніяких інших норм віри, крім «Слова Божого», тобто Біблії; всі інші вчення вони відкидають» [10, 2257]. Однак далі уточнюється, що молокани крім Біблії все ж таки визнають та читають ще чотири джерела, одним із яких є «твори Сковороди» [10, 2258]. Стосовно українського філософа тут надається наступна характеристика: «Сковорода був козак, дивовижний християнський філософ та поет минулого сторіччя» [10, 2258]. В цій короткій фразі німецькомовному авторові вдалося, на нашу думку, досить чітко охопити сутність характеру українського мислителя.

В 1896 р. твори самого Г.С. Сковороди та публікації про його творчість були згадані у авторитетному берлінському часопису «Архів систематичної філософії», який виходив тоді під редакцією відомого неокантіанця Пауля Наторпа. До редакції цього часопису входили не менш відомі мислителі: Вільгельм Дільтай, Едуард Целлер, Бенно Ердманн, Людвіг Штайн та Христоф Зігварт [3]. Так, у розділі «Позанімецька філософія 19-го сторіччя» другого тому даного часопису вказуються три праці, які були присвячені творчості Г.С. Сковороди [7, 576], а саме: 1) ювілейне видання «Твори Григорія Саввича Сковороди, зібрані та

відредаговані проф. Д.І. Багалеем» (1894), 2) «Філософія Григорія Саввича Сковороди, українського філософа XVIII століття» (1894) Федора Зеленогорського [6], 3) «Особистість Г.С. Сковороди як мислителя» (1894) Олександри Єфименко [5].

У 1897 р. у 18-му томі часопису «Щорічні доповіді з історієзнавства», офіційному друкованому органі Берлінського історичного товариства, також був згаданий «філософ та богослов Сковорода» [9, 207] й деякі публікації в контексті 200-річного ювілею з дня його народження. Зокрема, тут були названі два згадані вище видання Д.І. Багалія та Ф.О. Зеленогорського, й додатково ще вказано окреме видання роботи Ф.О. Зеленогорського (1894). Крім цього, згадується стаття Олександри Єфименко та цикл статей «Український філософ Григорій Саввич Сковорода», які оприлюднював Д.І. Багалій у часопису «Київська старовина» у 1895 р. [4].

Отже, в якості основних висновків можна сказати наступне. По-перше, німецькомовні читачі 19-го століття мали певне уявлення про Григорія Сковороду як письменника, поета та філософа, зокрема й «християнського філософа». По-друге, на жаль, в той період ще не було оригінальних філософських чи богословських досліджень щодо особливостей чи навіть окремих аспектів філософської позиції українського мислителя. Хоча таке положення справ в той період можна було б констатувати й у відношенні публікацій іншими мовами, за виключеннями статей харківського професора Федора Зеленогорського [2; 6], які до сих пір являються важливими орієнтирами для філософських та історико-філософських досліджень щодо філософської позиції Григорія Сковороди, 300-річний ювілей якого співпав з трагічним часом російсько-української війни.

Список використаних джерел

1. Абашнік В. Г.С. Сковорода в «Листках для літературного дозвілля» (1837). *Політики пам'яті української культури: Збірник тез та матеріалів всеукраїнської наукової конференції (ОКЗ «Національний літературно-меморіальний музей Г.С. Сковороди», 20 травня 2017 року)*. Харків: Майдан, 2017. С. 3–8.

2. Абашнік В.О. Інтерпретації філософії Г.С. Сковороди між Харковом та Тифлісом: Ф.О. Зеленогорський, Г.М. Гехтман, В.Ф. Ерн. *Інтерпретація та інтерпретатори: із історії сквородинознавства: Збірник тез і матеріалів Всеукраїнської наукової конференції (ОКЗ Національний літературно-меморіальний Г.С. Сковороди, 14 травня 2016 року)*. Сковородинівка-Харків: Майдан, 2016. С. 50–55.

3. Абашнік В.О. Христоф Зігварт (1830–1904) та його логіка у працях Ісидора Продана (1854–1919). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2020. №63. С. 80–88.

4. Багалеї Д.И. Украинский философ Григорий Саввич Сковорода. *Киевская старина*. 1895. Т. XLVIII. С. 145–169; С. 265–294; Т. XLIX. С. 272–300.

5. Ефименко А.Я. Личность Г.С. Сковороды как мыслителя. *Вопросы философии и психологии*. 1894. Кн. 25. С. 419–444.

6. Зеленогорский Ф.А. Философия Григория Саввича Сковороды, украинского философа XVIII столетия. *Вопросы философии и психологии*. 1894. Кн. 23. С. 197–234; Кн. 24. С. 281–315.

7. Ausserdeutsche Philosophiedes 19. Jahrhunderts. *Archiv für systematische Philosophie*. 1896. Bd. II. 575–576.

8. Kleinrussische Literatur. *Blätter für literarische Unterhaltung*. 12. Dezember 1837. Nr. 346 (Dienstag). S. 1407–1408.

ЗМІСТ

ПРИВІТАННЯ УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ	3
СЕКЦІЯ І. ФІЛОСОФСЬКІ ТА ГУМАНІТАРНІ НАУКИ	
АБАШНІК В.О. ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА У НІМЕЦЬКОМОВНІЙ ЛІТЕРАТУРІ 19-ГО СТОЛІТТЯ	6
АБАШНІК У.В. «АНАТОМІЯ» (1999): МІЖ ФІЛЬМОМ ЖАХІВ ТА ВЧЕННЯМ ГІППОКРАТА	11
АСМУТ Х. СИМВОЛІЧНІ ФОРМИ ЕРНСТА КАССІРЕРА (1874– 1945)	15
БЕРЕЗНИЙ В.М., ЄРМОЛЕНКО О.А., ЛИСЬОНКОВА Н.М. ЛЮДИНА ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ – ВОРОГИ ЧИ ДРУЗИ?	21
БЛИЗНЮК Л.М. МОВНА СУГЕСТІЯ ЯК НЕЙРОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ РИТОРИКИ	25
БЛИЗНЮК Л.М., ВАРЛАМОВА А. СЕМАНТИЧНІ БАР'ЄРИ КОМУНІКАЦІЇ	27
ВОЛОШИНА О.М., НЕШКО С.І. СИНТАГМАТИКА ТА ПАРАДИГМАТИКА	30
ГОНЧАР В.В., ВЕРЕТЕЛЬНИКОВА Н. А., БАТУЛІН Д. С. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА ЗАГАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ	31
ГОНЧАРОВ С. О. МЕТАФІЗИКА Ю. В. МАМЛЄЄВА ЯК ПРОДОВЖЕННЯ ТРАДИЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ФІЛОСОФІЇ: ПРИХОВАНА ЗАГРОЗА ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	33
ДАНІЛ'ЯН В.О. СИНДРОМ «ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ» В ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗВО ТА МЕТОДИ ЙОГО ПОПЕРЕДЖЕННЯ	36
ДАНІЛ'ЯН В.О., РУДЬ Ю.С., МИРОНЧУК І.О.	39

Наукове видання
Відповідальність за редагування та достовірність інформації
несуть автори роботи

Людина, суспільство, комунікативні технології:
матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф.
27-28 жовтня 2022 р.

Reports of the X International scientific-practical conference
“A person, a society, communicative technologies”

Відп. за випуск Н.В.Алексєєнко.

Підписано до друку 16.11.2022. Формат 60x84/16.
Гарнітура «Times». Папір для мн. ап.
Ум. друк. арк. 27,67. Обл.-вид. арк. 41,8.
Наклад 300 пр. Зам. № 2112

Видавець Мачулін Л.І.
тел. +38(068)886-52-57
editor2016@ukr.net
<http://knigoizdat.org.ua>
Свідоцтво про держреєстрацію:
сер. ХК №125 від 24.11.2004

Віддруковано в ПП Озеров Г. В.
м. Харків, вул. Університетська, 3, кв. 9.
Свідоцтво про реєстрацію: № 818604 від 02.03.2000.